

Robert Adám (Praha)

VLASTNÍ JMÉNA OSOB A MÍST V RAISOVÝCH POVÍDKÁCH

ANTHROPONYMS AND TOPONYMS IN SHORT STORIES BY KAREL VÁCLAV RAIS

Karel V. Rais is an exemplary representative of realism not only in poetics but also in selection and use of proper names. The action in his short stories takes place in an authentic landscape, the setting itself having either the authentic or a realistic name. The characters, as well as the individuals mentioned in the characters' speech, bear common names and realistic, often even regionally typical surnames. In the characters' speech, and to a large extent in the narrator's part, they are referred to by hypocorisms and unofficial surname forms.

Keywords

anthroponym, toponym, Karel V. Rais, realism

1. Vlastní jména z díla Karla V. Raise (1859–1926) byla analyzována už K. Hausenblasem¹⁾ ve studii, kterou označuje Ž. Dvořáková²⁾ jako první české teoretické literárněonomastické pojednání. Hausenblas se v ní zabýval Raisovým románem – slovy J. Janáčkové³⁾ realistickou idylou – Zapadlí vlastenci. Výběr příjmení postav, které v tomto románě vystupují, je podle něj „silně stylizovaný, na rozdíl od řady jiných Raisových próz“⁴⁾: „ptačí“ příjmení titulních postav je dáno jednak jejich muzikálností, jednak paralelou „mezi drobnými ptáčky a skromnými kulturními pracovníky“⁵⁾. Vedle několika dalších postav s „výmluvnými“ příjmeními se v románě objevuje podle Hausenblase i řada postav, jejichž příjmení „nejsou tematicky motivována“⁶⁾ a vnímáme je proto „tak, jak je obvyklé u reálných osob, tj. v podstatě neutrálně“⁷⁾.

V poznámce pod čarou se k funkcím příjmení Raisových „zapadlých vlastenců“ krátce vyjádřil i J. Holý.⁸⁾ „Ptačí“ příjmení podle něj „signalizují vlastnosti postav, poukazují k dobovému konstruktovi o zpěvnosti českého národa a naznačují idylické

¹⁾ K. Hausenblas, Vlastní jména v umělecké literatuře, Naše řeč 59, 1976, s. 1–12.

²⁾ Ž. Dvořáková, Česká teorie literární onomastiky, Acta onomastica 51, 2010, s. 447–452.

³⁾ J. Janáčková, Román mezi modernami, Praha 1989.

⁴⁾ K. Hausenblas, o. c. v pozn. 1, s. 5.

⁵⁾ Tamtéž.

⁶⁾ K. Hausenblas, o. c. v pozn. 1, s. 6.

⁷⁾ K. Hausenblas, o. c. v pozn. 1, s. 3.

⁸⁾ J. Holý, Funkce jmen postav v dílech Karla Čapka a Vladislava Vančury, Česká literatura XXXII, 1984, s. 459–476.

ovzduší celého díla“.⁹⁾ Tatáž příjmení podle D. Hodrové¹⁰⁾ pomáhají utvářet idylický a romantický charakter krajiny. (L. Lederbuchová¹¹⁾ to uvádí jako doklad skutečnosti, že jméno postavy může napomáhat vytváření smyslu textu i nezávisle na svém nositeli.)

V tomto textu budou předmětem našeho výzkumu Raisovy povídky, konkrétně čtrnáct povídek zařazených do nejnovějšího výboru, vydaného v České knižnici.¹²⁾ (Při ediční přípravě tohoto výboru jsme měli možnost nahlédnout i do různých edic vydaných za autorova života a pozorovat změny, které mj. i v pojmenování postav autor prováděl.) Vlastním jménům v Raisových povídkách už byl sice věnován příspěvek M. Hladkého,¹³⁾ avšak ten je velmi stručný a obecný a uvádí jediné věcné zjištění, totiž že autor při redakci svých povídek mezi rukopisným, časopiseckým a prvním knižním zněním místy měnil referování k postavám tak, že zvyšoval výskyt proprií v textu.¹⁴⁾

2. V Raisových povídkách mají vlastní jméno (rodné jméno, příjmení nebo obojí) prakticky všechny individualizované postavy. Jméno mají nezřídka i osoby, které v ději nejednají, nýbrž o kterých se pouze zmiňují postavy ve svých dialozích (případně v dopisech). Pokud se vyprávění vede v ich-formě (ze čtrnácti analyzovaných povídek jsou v ich-formě tři), vypravěč je sice účastníkem dění, avšak jméno nemá. Takový bezejmenný osobní vypravěč je blízký autorovi samému. S hrdiny vyprávěných příběhů se setkává vlastně náhodou a stává se svědkem jejich tragédií; jejich osudy se mu vyjevují při náhodných setkáních a v nezáměrně vyslechnutých rozhovorech. V Raisových povídkách se vůbec vede hodně dialogů. Na počátku scény bývá načrtnuto dějiště a každá postava, která vstupuje do děje, je důkladně popsána; popisy jsou konkrétní a celistvé, ukazují, co je vidět a slyšet, a mají značný evokační potenciál. Po popisu spolu postavy začnou hovořit a jejich promluvy, podávané až na výjimky formou přímé řeči, tvoří těžiště textu. Rais je v českém prostředí prototypický realistický autor.

⁹⁾ J. Holý, o. c. v pozn. 8, s. 465.

¹⁰⁾ D. Hodrová, Ideální a idylický prostor v české próze 19. století. In: M. Ottlová – M. Pospíšil (eds.), *Proudy české umělecké tvorby 19. století. Sen a ideál*, Praha 1990, s. 100–107.

¹¹⁾ L. Lederbuchová, *Pojmenování postavy ve struktuře uměleckého textu*. In: R. Šrámek – J. Bartůňková – V. Koblížek (eds.), *Onymické systémy v regionech*, Hradec Králové 1995, s. 215–222.

¹²⁾ K. V. Rais, *Povídky*, ed. R. Adam, Brno 2013.

¹³⁾ M. Hladký, *Vlastní jména v próze druhé poloviny 19. století*. In: S. Pastyřík – V. Víška (eds.), *Onomastika a škola 8*, Hradec Králové 2008, s. 77–79.

¹⁴⁾ M. Hladký, o. c. v pozn. 13, s. 78–79.

Zřídka se v Raisových povídkách objevují jména autentická.¹⁵⁾ V povídce Pro číslo, představující Raisův občanský program na příkladě chudé venkovské rodiny držící pohromadě a zajímající se o věci veřejné (o český státoprávní zápas), mluví hrdina, krejčí Sejkora, o Karlu Havlíčkovi a o Národním Vávrovi (sedláku Janu Vávrovi, řečeném Národní, oblíbeném řečníkovi na táborech lidu v 60. letech 19. století) a naslouchá řečem ševce Křančila o Bismarckovi. V povídce Konec života je pak na jednom místě zmíněn někdejší farář v Lázních Bělohradě (Raisově rodišti) František Petera. Ojediněle se autentická jména stávají v promluvách postav součástí přirovnání: *mluvit krátce jako Bismarck, umět řeči jako kardinál Mezzofanti*. V promluvách postav se pochopitelně objevují i jména biblických osob (např. svatého Pavla nebo Panny Marie).

V naprosté většině se v Raisových povídkách vyskytují jména realistická a realistický je i způsob jejich užívání.

Repertoár rodných jmen je v Raisových povídkách nevelký, a protože se povídky tematicky dotýkají zejména rodinných vztahů a rodná jména jsou užívána nejčastěji v přímých řečech postav, není divu, že se zhusta setkáváme s hypokoristiky. V povídkách z venkovského prostředí se objevují mužská jména *Václav* (+ *Váša, Věna, Venca, Vencka*), *Josef* (+ *Pepík, Pepek, Józa, Jozka*), *Antonín* (+ *Toník, Toníček, Tonda*), *František* (+ *Frantík, Franta*), *Jan* (+ *Honza, Honzka, Honda*), *Alojs* (+ *Lojza, Lojzík*), *Petr* (+ *Petřík*), *Pavel* (+ *Pavlík*), *Ferda* + *Ferdík*, *Prokop*, *Matěj*, *Nácek*, *Emák*, *Mileček* a u židovské postavy *Samuel*; hypokoristika tvořená deminutivními sufixy jsou užívána především u postav dětských. Nečetné postavy z městského prostředí nebo z „lepšího“ světa se jmenují *Karel* (*Karlouš*), *Albert* (*Berta*), *Johann*, *Anton*, *Franc* a *Dolfík*, často tedy jde o jména německá či poněmčená.

Z ženských rodných jmen jsou ve vesnických povídkách zastoupena následující jména (v pořadí podle četnosti, podíl hypokoristik je zde ještě vyšší než u jmen mužských): *Anna* (+ *Anča, Ančka, Andula, Nanka, Nanyňka*), *Tóna* + *Tonka* + *Tonča*, *Marie* (+ *Mára, Mařka, Mařenka, Marina, Marijánka*), *Baruška* + *Bára* + *Barka* + *Barča*, *Málka* + *Máli*, *Frantina* + *Francka* + *Fanyňka*, *Aloisie* (+ *Lojzka, Lojzi*), *Bětka* + *Bětuška*, *Kátle* + *Kačenka*, *Pepka* + *Pepina*, *Veruna*, *Kristina*, *Pavla*, *Filipka*, *Filomenka*, *Teryňka*, *Lidka*; v městském prostředí se ženské postavy jmenují *Elzinka*, *Tylda*, *Róza*, *Luis*, *Žanyňka*, *Sofa*, *Nany*, *Pavli*, *Kcharolin*, *Berta*, *Emka*, *Líza*, *Ela*, *Slávinka*. Jak je vidět, množina ženských rodných jmen i jejich hypokoristik je ve srovnání s mužskými jmény bohatší, což odpovídá i dnešní situaci. Častěji než u mužských postav se stává, že je ženská postava pojmenována (vá)na pouze hypokoristikem.

¹⁵⁾ Přejímáme zde klasifikaci literárních antroponym navrženou Ž. Dvořákovou, Specifika literárních antroponym, Acta onomastica 51, 2010, s. 453–465.

Realistická jsou u Raisových postav i příjmení. Ve čtrnácti hustě zalidněných povídkách se nachází pouhých pět příjmení, která v současné době nejsou v České republice zastoupena (resp. šest: jedinou nositelku příjmení *Křančilová* evidovalo MV ČR naposledy v roce 2010). Bylo by tedy lze označit je jako autorská – je však možné, že na přelomu 19. a 20. století ještě tato příjmení žila: *Skákalíček*, *Lasička*, *Tarabková*, *Hucálková*, *Poklásek* (poslední tři pocházejí z povídky *Bez práva*, napsané zhruba o dvacet let později než ostatní zdrojové texty). Všechna tato příjmení mají jeden společný rys, a sice že jsou to příjmení deminutivní; vesměs také platí, že jsou velmi podobná příjmením existujícím.

Prvním nápadným rysem, na nějž tu chceme poukázat, je absence příjmení velmi frekventovaných. V Raisových povídkách nevystupuje žádný *Novák*, *Svoboda*, ba ani *Němec* nebo *Marek*. Užívá se příjmení středně častých nebo řídkých. Když se podíváme na územní rozšíření těchto příjmení,¹⁶⁾ zjistíme pozoruhodný fakt, že Karel V. Rais dokázal v oblastech, v nichž se odehrávají příběhy jeho próz, identifikovat příjmení lokálně specifická. V povídkách z Hlinecka vystupují postavy s příjmeními typickými pro Hlinecko a Chrudimsko, jako např. *Jozka/Jozková*, *Malivánek/ Malivánková*, *Nepovím/Nepovimová*, *Zlevor/Zlevorová*, *Moučka/Moučková*, *Zdražil/Zdražilová*, *Pilař/Pilařová*, *Alinče*, *Solnička*, *Breberová*, *Zástěrová*, *Kábelová*, *Culková* aj. V povídkách situovaných do autorova rodného Podkrkonoší mají postavy příjmení, která se dnes vyskytují nejvíce právě v severovýchodních Čechách (Jičínsko, Hořicko, Novopacko, Hradecko...): *Militký/Militká*, *Jiříčka/Jiříčková*, *Plecháč/Plecháčová*, *Petřivý/Petřivá*, *Vraštil/Vraštilová*, *Stríhavka*, *Břízek*, *Nálevka*, *Podzimek*, *Šeps*, *Kousal*, *Lelek*, *Klikarová*, *Dlabová*, *Maternová*, *Hátlová*, *Pacáková*. Zastoupena jsou i příjmení s větším rozšířením, obecně východočeská: *Bartoníček/Bartoníčková*, *Buřil/Buřilová*, *Bičístě/Bičíšťová*, *Pácal/Pácalová*, *Šotola*, *Voda*, *Celar*, *Tláškal*, *Špáta*, *Pohnětal*, *Držmíšek*, *Vaňurová*. Samozřejmě se v textech objevují i příjmení regionálně nespecifická (*Bílek*, *Skřivánek*, *Vondráček*, *Ježek*, *Karásek*, *Vydrová*, *Bejšovcová*) a příjmení s nejvyšším zastoupením v jiných regionech (*Mezuláník/Mezuláníková*, *Tynys/Tynysová*, *Slaba/Slabová*, *Můra*, *Morcha*, *Šámalová*), ale taková jsou ve výrazné menšině.

Tak jako se rodná jména v povídkách objevují zhusta v hypokoristických podobách, nacházíme v neoficiálních, v běžném styku běžně užívaných formách i příjmení, a to u postav žen a dětí. Provdané ženy jsou zpravidla (v promluvách postav i vypravěče) označovány formou příjmení utvořenou sufixem *-ka* (*Neradka*, *Potěšilka*, *Pacačka*, *Pilařka*, *Zlevorka*), popřípadě – u příjmení zakončených na *-ík*, *-ka* – *-ice* (*Mezulánice*, *Rohlíce*, *Jozčice*); užívání příjmení se sufixem *-ová* je v textu omezeno na spojení se

¹⁶⁾ O. Malačka, KdeJsme.cz. Dostupné z: www.kdejsme.cz. 9. 7. 2013. Zdrojem dat pro KdeJsme.cz jsou statistiky MV ČR.

slovem *tetka* a na slovotvorně neadaptovatelné příjmení *Perková*. Neprovdané ženy a dívky se označují příjmením zakončeným na *-ova*: *Ančka Moučkova*, *Tonka Tancibudkova*, *Barka Culkova* aj. Analogicky jsou místy tvořena i jména chlapců: *Vondráčkův Toník*, *Vodův Nácek*. Příjmení chlapců a mladíků se mimoto objevují i v podobě zakončené na *-ů* (dnes jev typicky jihočeský): *Józa Solničků*, *Josef Palivců*, *Rohlíků Nácek*; ojediněle i samostatně, bez rodného jména: *Látů*. Genitiv plurálu se uplatnil i u příjmení s adjektivní formou: *babička Roudnejch*. Ojediněle se vyskytuje i zakončení rodinných jmen na *-ovic*: *Róza Dlabovic*.

Raisovy povídky podávají svědectví rovněž o užívání tzv. jmen po chalupě. V povídce *Ta srdce!* vystupují tři ženy s příjmením *Pilařová*: jedné se říká *Pilařka*, druhé *Pilařka Kristiánová*, protože bydlí v chalupě po *Kristiánovi*, a třetí *Marina Koutecká*, poněvadž její chalupě, stojící stranou od ostatních, za jinou chalupou, se říká *V Koutě*. Je zajímavé, že tato jména autor zavedl až při poslední redakci textu, ač půdorys zůstal beze změn: v předchozí verzi textu se ženy jmenovaly *Plechačka*, *Plechačka Kristiánová* a *Marina Zbelických* (po chalupě vedle studny zvané *Zbelík*). Přejmenovávání postav při autorských redakcích textu není u *Raise* neobvyklé, např. ústřední rodina *Sejkorových* v povídce *Pro číslo* se původně jmenovala *Strnadovi*.

Dalším pozoruhodným faktem je skutečnost, že *K. V. Rais* nezdědka používal tatáž příjmení pro různé postavy. Buď jimi pojmenoval vícekrát některou z vedlejších postav, nebo příjmení použité v jedné povídce pro postavu hlavní využil v jiné povídce pro postavu okrajovou. Opakovaně se vyskytují např. příjmení *Podzimek*, *Pilařová*, *Jozka/Jozková*, *Šotola*, *Škutina*, *Břízek*, *Křančil/Křančilová*, *Pohnětal/Pohnětalová*, *Materna/Maternová*. Např. příjmení *Břízek* nese okrajově zmíněná postava v povídce *Po letech doma a vedle toho otec a syn*, poměrně výrazné postavy v povídce *Konec života*; mimo zkoumané povídky *Rais* tímto příjmením pojmenoval hlavní postavu románu *Stehle*. V jednom případě jsme dokonce ve zkoumaných čtrnácti povídkách objevili shodu jména i příjmení: *Baruška Buřilová / Barča Buřilová*: v jednom případě jde o postavu výraznou, centrální, v druhém o osobu okrajovou, zmíněnou v jediné přímé řeči jiné postavy. Mohlo by se zdát, že autorovi, který se pojmenovávání postav věnuje soustředěně, by se něco takového nemělo stát; podle našeho názoru však jde o vědomý realistický postup: v úzce vymezeném regionu (*Lázně Bělohrad* a nejbližší vesnice; *Hlinsko* a nejbližší vesnice) přece ve skutečnosti není existence jmenovců nijak výjimečná. V jednom případě se pravděpodobně tatáž postava objevuje ve více textech: ve dvou *bělohradských* povídkách vystupuje blázen *Matěj*, zřejmě postava s reálným předobrazem.

Reálné předobrazy měla většina Raisových postav.¹⁷⁾ Příjmení reálné a odpovídající fikční postavy se však vždy liší (výše uvedený Matěj ani v jedné z povídek příjmení nemá). Výjimečná však není situace, v níž skutečné příjmení předobrazu postavy z určité povídky spisovatel použil pro jinou postavu v jiné povídce.¹⁸⁾ Obecně platí, že ve srovnání se skutečnými předobrazy svých próz K. V. Rais ve svých povídkách používal výrazně méně příjmení německého původu. M. Hrnčířová¹⁹⁾ uvádí, že Potěšil z povídky Když se připozdívá se ve skutečnosti jmenoval Imlauf a že rodina Buřilových z povídky Sekáči se ve skutečnosti jmenovala Ponerovi. Příjmení německého původu se u Raise nacházejí velmi zřídka a jen u nevýznamných postav, a když už, jsou graficky nebo i hláskově adaptována pro češtinu: *Celar*, *Šeps*. Svými příjmeními se ze svého okolí vydělují postavy Židů, většinou obchodníků: *Löwit*, *Weiner*, *Munk/Munková* a *Samuel Pick*.

„Ptačí“ příjmení, jejichž souvýskyt v Zapadlých vlastencích podnítil, jak bylo uvedeno výše, několik badatelů k interpretacím, se najdou v řadě Raisových prozaických textů, arci ne v takovém množství. V povídce Když se připozdívá vystupuje výměník *Holoubek* a okrajově i představený *Skřivánek*; hrdiny povídky Přišlo psaní jsou členové rodiny *Jiříčkových* a jedna z okrajových postav se jmenuje *Lelek*; už byla řeč o přejmenování *Strnadových* na *Sejkorovy* v povídce Pro číslo; v povídce Ta srdce! vystupuje výměnkář *Lašťůvka*. Rais užívá často i jiných „zvířecích“ příjmení (*Ježek*, *Vydrová*, *Lasička*, *Karásek*). Z formálních a/nebo motivačních typů českých příjmení jsou u něj obvyklá i příjmení z minulých přičestí (*Vraštil/Vraštilová*, *Potěšil/Potěšilová*, *Tláskal*, *Zabořil*, *Líbal*), příjmení z hypokoristických podob rodných jmen (*Bartoníček/Bartoníčková*, *Jeníček*, *Honzíček*, *Vavroušek*, *Vondráček*, *Peterka*) a vůbec příjmení deminutivní (*Mezuláník/Mezuláníková*, *Pekárek/Pekárková*, *Podzimek*, *Sadílek*, *Jirmásková*, *Moučková*). Velmi málo je příjmení s adjektivní formou: *Militký/Militká*, *Roudný*, *Lupoměská*.

Ptačí příjmení v Raisových vesnických povídkách (stejně jako např. v románě Západ, jehož hrdinou je farář *Kalous*) k žádné zpěvnosti ani drobné veřejné práci nepoukazují a žádný idylický prostor nevytvářejí („romantičnost“ je pak podle našeho názoru pojem na Raise neaplikovatelný). Ani příjmení expresivní (*Tláskal*, *Křančil*,

¹⁷⁾ Tyto předobrazy jmenuje Niederlová-Jakubcová, K rozboru Raisových povídek. In: J. Havelka – J. Mencl – J. Veselý (eds.), Sborník k uctění památky K. V. Raise : k 10. výročí jeho úmrtí, Jičín 1936, s. 71–82; a zejména M. Hrnčířová, Žily postavy Raisových děl? In: L. Mašíňová – J. Machytka – F. Koubek – J. Janeček (eds.), Karel V. Rais. Studie, vzpomínky, dokumenty, Lázně Bělohrad 1959, s. 179–185.

¹⁸⁾ M. Hrnčířová, o. c. v pozn. 17, s. 179 a 184, mezi předobrazy Raisových postav uvádí např. osoby jménem Dlab a Plecháč.

¹⁹⁾ M. Hrnčířová, o. c. v pozn. 17, s. 181 a 183.

Skákalíček, Jeníček), ani příjmení sémanticky výrazná (*Nepovím, Nerad, Potěšil, Trampotová*) nebývají u Raise jmény mluvícími a jako čtenáři je skutečně máme vnímat „v podstatě neutrálně“.²⁰⁾ Jsou-li vlastní jména pro Karla V. Raise velmi důležitá,²¹⁾ lze říci, že mu nezáleží na tom, aby jméno bylo ve významovém vztahu s charakterem a skutky pojmenovávané postavy, ani na tom, aby jméno sémanticky nebo citově dotvářelo prostor či ovzduší díla: záleží mu na tom, aby soustava použitých jmen působila maximálně hodnověrně.

3. Rádi bychom se tu krátce zabývali i vlastními jmény míst, na nichž se Raisovy povídky odehrávají. Klasifikaci antroponym, kterou jsme výše převzali od Ž. Dvořákové, tu adaptujeme i na jména místní a pomístní.

Ve výboru, s nímž zde pracujeme, se objevují z místopisného hlediska čtyři druhy povídek. Jedna povídka (V kuchyňské vůni) se odehrává v Praze. Pracuje se v ní s autentickými toponymy: *Ječná ulice, Královská obora, Vltava, Letná, Na Františku* apod. V jediném případě je místo anonymizováno (...*é lázně*), není to však v pásmu vypravěče, nýbrž v citovaném novinovém článku.

Čtyři povídky mají své dějiště na Hlinecku. V povídce *Smrt na samotě* je užíváno autentické toponymum *Čertovina* (dnes místní část Hlinska), Hlinsko samotné je však překřtěno na *Skalsko*; stejný název pro toto město použil autor později i v románě *Západ*, kde jsou změněna i jména okolních vsí. V povídce *Pro číslo není vesnice*, v níž se většina povídky odehrává, zmíněna, avšak v textu se objevují autentická jména *Chrudimka* a *Kameničky* a ve vyprávění krejčího Sejkory o jeho mládí i jména vzdálenějších míst *Zvičina* a *Dobrá Voda* (u Hořic). Povídka *Ta srdce!* se odehrává v Zubří u Kamenice (dnes Trhové), v promluvách postav zaznívá i množství dalších autentických jmen onymických objektů blízkých (*Chrudimka, Možděnice, Nasavrky, Skuteč...*) i vzdálenějších (*Vambeřice, Mariazell, Svatý Kopeček...*) a jediné jméno realistické (nejde-li ovšem o obec zaniklou) *Černín*. Dějiště povídky *Poslední radosti* se nazývá *Včelínek*: podobně jako v případě *Skalska* nejde o jméno autentické, nýbrž realistické; s největší pravděpodobností jde o Včelákov. Jména míst v okolní krajině a míst z katastru obce viditelných jsou už v povídce autentická: *Železné hory, Chrudim, Rváčov, Zaječice, Kunětická hora, Orlické hory* aj.

V osmi povídkách lokalizovaných do autorova rodného kraje (do Lázní Bělohradu a okolních vsí) nacházíme obdobné postupy. Valná většina míst je pojmenována autentickými jmény, např. *Hořice, Jičín, Miletín, Nová Paka, Bukovina, Doubrava, Oujezd, Lužany, Borovnice, Hostinné, Praha a Vídeň*. Raisův rodný Bělohrad se jako jméno v žádné povídce neobjevuje. V povídce *Když se připozdívá* je přejmenován na *Borek*,

²⁰⁾ K. Hausenblas, o. c. v pozn. 1, s. 3.

²¹⁾ M. Hladký, o. c. v pozn. 13, s. 79.

v povídkách Sekáči a V boudě zůstává bezejmenný. Ve vzpomínkové črtě V boudě se však objevuje několik bělohradských anoikonym (*Slivkův háj, les Zhoří* aj.) a dějiště je ve všech třech povídkách zasazeno do autentické (a autentickými jmény zaplněné) krajiny. Fiktivním realistickým jménem je i *Doleň*, dějiště povídky Vnouče; blízkost Hořic a Paky (Nová Paka je v promluvách postav nazývána – v souladu s místním územ – pouze *Pakou*) však na region, kde se děj povídky odehrává, jasně ukazuje. Poněkud složitější situace nastává v případě povídky Z vlasářských pamětí: jde o text složený ze tří tematicky spojených částí, z nichž každá má však jiné postavy a jiné dějiště. Ani jedno ze tří dějišť není pojmenováno: první je alespoň umístěno kamsi do blízkosti Hořic a Miletína; v druhé části povídky lze pouze vyrozumět z kontextu, že se odehrává ve městě; třetí dějiště je označeno jako „naše vesnice“.

Nejpozoruhodnější situace nastává v povídce Bez práva. Ta vznikla v roce 1911, výrazně později než ostatní zastoupené povídky, a je psána v dopisech. Dopisy jsou lokalizovány do Prahy (s autentickými jmény čtvrtí, avšak s fiktivními, jen realistickými jmény ulic), Vídně a Ouhlířova u Dolních Kralovic. To je jméno neautentické a ne úplně realistické. Ouhlířovská pisatelka ve svých listech uvádí jména okolních vsí: *Konice, Zlámaniny, Stríteř, Hejkaly a Hrabice*. Výskyt toponyma *Zlámaniny* a podobnost jména *Ouhlířov* se jménem *Uhlíře* by mohly nasvědčovat, že i rodina, jejíž osudy povídka *Bez práva* sleduje, žije v autorově rodném kraji.

4. Náš průzkum ukazuje, že Karel V. Rais je příkladným představitelem literárního realismu i v oblasti volby a užívání vlastních jmen. Téměř vždy zasazuje děj svých povídek do autentické krajiny, kterou dobře zná a která je tvořena autenticky pojmenovanými místy. Vlastní dějiště je pojmenováno někdy autenticky, jindy je jeho jméno nahrazeno jménem jiným, realisticky utvořeným, nebo smlčeno. Postavy, které v Raisových povídkách vystupují, i osoby, o nichž se tyto postavy ve vzájemných dialozích zmiňují, jsou nositeli běžných rodných jmen a realistických, ba často regionálně typických příjmení. V řeči jiných postav jsou pak označovány hypokoristiky; u žen, dětí a mladíků jsou užívány neoficiální, v běžném styku uzuální podoby jejich příjmení, ojediněle i jména po chalupě. V maximální možné míře se takovému označování osob přizpůsobuje i vypravěč.

Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK

nám. Jana Palacha 2

116 38 Praha 1

Robert.Adam@ff.cuni.cz